

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัยรุ่นเป็นวัยที่สำคัญมาก เป็นช่วงต่อของชีวิตวัยเด็กสู่ความเป็นผู้ใหญ่ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาและเด่นชัดในวัยนี้ เช่นการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างร่างกาย ลักษณะทางเพศ รวมทั้งระบบการทำงานของส่วนต่าง ๆ ในร่างกาย ซึ่งผลของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้เด็กต้องมีการปรับตัวและต้องทำความรู้จักตนเองใหม่ วัยรุ่นเป็นช่วงระยะที่ อีริกสัน (อ้างถึงใน ชูชัย, 2530) เรียกว่าระยะวิกฤตแห่งการค้นหาเอกลักษณ์ของตนเอง (identity Crisis) กล่าวคือเป็นช่วงที่วัยรุ่นต้องการที่จะรู้ว่าตนเองเป็นใคร มีลักษณะพิเศษเฉพาะคนอย่างไร และมีแนวทางการดำเนินชีวิตต่อไปอย่างไร

เป็นที่ยอมรับกันว่าความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง (Self-Concept) เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคล เพราะว่าคนเราย่อมประพฤติไปในทางที่คิดว่าตนเองเป็นเช่นคนที่มีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองว่า ตนเป็นคนเก่ง เป็นคนฉลาด พฤติกรรมที่แสดงออกมาให้ปรากฏนั้นก็จะเป็นไปในลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงความมั่นใจในการทำกิจกรรมต่าง ๆ มีบุคลิกเชื่อมั่นในตนเอง เป็นต้น ดังเช่น วิตเตนเบอร์กและคลีฟฟอร์ด (อ้างถึงในสิทธิโชค, 2514) พบว่าความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองของเด็กที่เรียนอยู่ในปีแรกของโรงเรียนอนุบาลเป็นตัวทำนายผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านของเด็กในระยะ 2 ปีหลัง ได้ดีกว่าคะแนนความสามารถทางสมอง เขาจึงสรุปว่าความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านอย่างมีเหตุผล นอกจากนั้นความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองยังก่อให้เกิดผลกระทบอย่างต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ในลักษณะอื่น ๆ ของคนอีกด้วย Moyer (1980) พบว่าความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองมีอิทธิพลในลักษณะเป็นสาเหตุที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ เวกเลส และคณะ (อ้างถึงใน ไพจิตร, 2523) พบว่านักเรียนที่มีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองในทางบวกมีแนวโน้มที่จะไม่กลายเป็นเด็กเกเร และยังใช้เป็นฉนวนกันพฤติกรรมพาลเกเรอีกด้วย เพียร์รี (2527) พบว่าความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสัมพันธ์กับเพื่อนด้วย จึงกล่าวได้ว่าการแสวงหาเอกลักษณ์ของตนเอง และความเข้าใจในตนเองจะส่งผลถึงเสถียรภาพในชีวิตของบุคคลต่อไป

โดยธรรมชาติของมนุษย์นอกจากความต้องการทางด้านร่างกายแล้วมนุษย์ยังต้องการความมั่นคงทางจิตใจ ต้องการที่จะเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะของสังคม ต้องการการยอมรับจากกลุ่ม ต้องการความมีชื่อเสียง ความเด่นในสังคม โดยเฉพาะในช่วงวัยรุ่น เด็กวัยรุ่นต้องการการยอมรับ และการเห็นชอบจากเพื่อนฝูง (เพ็ญทิพย์, 2528) ถ้าเพื่อนไม่เห็นด้วยหรือไม่ยอมรับเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มเด็กก็จะขาดความมั่นใจในตนเอง ไม่ยอมรับตนเอง ปรับตัวไม่ได้ ซึ่งจะเป็นปัญหาและผลเสียต่อตัวเด็กเอง Hurlock (1968) กล่าวว่ากลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อเด็กวัยรุ่นเป็นอย่างมาก ทั้งทางด้านทัศนคติ ความสนใจ ค่านิยมและพฤติกรรมอื่น ๆ นอกจากการปรับตัวเองและการรับรู้เกี่ยวกับตนเองแล้ว การปรับตัวทางสังคมจึงนับว่าเป็นหน้าที่สำคัญอันหนึ่งของวัยรุ่น ดังนั้นการรวมกลุ่มและการคบเพื่อนของวัยรุ่นจึงเป็นส่วนหนึ่งของความสามารถในการปรับตัว (ก่อ, 2519) ซึ่งมักจะเกี่ยวกับบุคลิกภาพของตัวเอง สำหรับเด็กที่เด่นเป็นพิเศษมักจะเป็นที่นิยมชมชอบของเพื่อน ใครเห็นใครก็อยากคบหาสมาคมด้วย ย่อมไม่มีปัญหาในการปรับตัว

หากพิจารณาสภาพจริงในโรงเรียน อันถือได้ว่าเป็นสังคม ๑ แห่ง ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กย่อมจะสังเกตเห็นว่า นอกจากเด็กที่มีความสามารถเด่นในด้านต่าง ๆ รวมถึงเด็กที่เรียนเยี่ยมแล้ว เด็กที่หน้าตาดีก็จะมีบทบาทในสังคมหรือหมู่คณะของเขามากกว่าหนึ่ง โดยเฉพาะเด็กหญิงที่สวยงาม ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมต่าง ๆ ของนักเรียนที่จัดขึ้นภายในโรงเรียน เช่น กิจกรรมกีฬาสี เด็กสวยงามมักจะได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้ถือป้าย ถือธง หรือเป็น Drum Major นำหน้าขบวนนักกีฬา หรือกิจกรรมการแสดงออกอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นละครคอน วาต่าง ๆ เด็กเหล่านี้ก็มักจะมียุทธนาฏยหรือตัวเอก หรือตัวเด่นในกิจกรรมนั้น แม้แต่กิจกรรมที่โรงเรียนจัดร่วมกับชุมชนหรือกิจกรรมซึ่งจัดขึ้นตามประเพณีในแต่ละท้องถิ่น เด็กที่หน้าตาดีเหล่านี้ก็มักจะมียุทธนาฏยหรือตัวเอกด้วยเสมอ ดังที่ นิภา (2520) ได้กล่าวสนับสนุนในเรื่องนี้ว่ามีการศึกษาที่ชี้ให้เห็นว่าเด็กผู้หญิงที่มีรูปร่างหน้าตาไม่งดงามมักไม่ชอบเข้าร่วมกิจกรรมของเด็กวัยรุ่นทั่ว ๆ ไปกับเพื่อนเพศเดียวกัน หรือเพื่อนต่างเพศ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมภายในโรงเรียนหรือนอกโรงเรียน อีกทั้งไม่ชอบกิจกรรมประเภทที่เปิดโอกาสให้ได้แสดงความเป็นผู้นำอีกด้วย ทั้งนี้อาจเป็น

ผลสืบเนื่องจากเจตคติที่มีต่อตนเองในแง่ความรู้สึกมีปมด้อยในตัวเอง และการประเมินค่าตัวเองต่ำกว่าความจริง ในทางตรงกันข้าม เด็กหญิงที่มีรูปร่างหน้าตาดี กลับมีความรู้สึกสนุกสนานในการอยู่ร่วมกับคนอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการร่วมกิจกรรมของโรงเรียนในด้านอื่น ๆ และพอใจในการร่วมกิจกรรมกับเพื่อนหญิงด้วยกันไม่ยิ่งหย่อนกว่าการร่วมกิจกรรมกับเพื่อนเพศตรงกันข้าม

สังคมไทยได้มีการให้ความสำคัญของความสวยของผู้หญิงมาตั้งแต่โบราณ ดังเห็นได้จากวรรณกรรม และวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ ลักษณะของตัวเอกฝ่ายหญิงมักถูกบรรยาย จินตนาการให้สวยงามอย่างหาที่ติมิได้ตามแบบความงามในอุดมคติในแต่ละยุคสมัย นอกจากนี้ยังพบว่ามีการให้ความสำคัญของความสวยของผู้หญิง โดยกำหนดลักษณะของเบญจกัลยาณีคือ มีความงาม 5 ประการดังนี้ (อบลรัตน์, 2526) ผิวงาม พริ้งงาม หันงาม เหงือกโรงาม และวัยงาม ซึ่งปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนความงามทั้ง 5 ประการมาเป็น งามกาย งามความรู้ งามความสามารถ งามจิตใจ และคุณธรรม แต่ก็ยังคงเน้นคุณสมบัติเรื่องของความสวยงามอยู่ไม่เสื่อมคลาย

จากเหตุผลดังกล่าวจะเห็นว่าเด็กที่มีรูปร่างหน้าตาดี, สวย มีโอกาสมากมายที่จะได้รับการยอมรับจากสังคม มีส่วนร่วมในสังคม จึงมักถูกมองว่าจะไม่มีปัญหาเรื่องการปรับตัวทางสังคม ดังที่ McKenzie (1985) กล่าวว่ามีการวิจัยหลายชิ้นรายงานข้อค้นพบว่าผู้ใหญ่มักสันนิษฐานว่าเด็กหน้าตาดี, สวย จะมีบุคลิกภาพทางด้านสังคมที่พึงประสงค์มากกว่าเด็กทั่วไป และเด็กหน้าตาดี หรือสวยเหล่านี้มักจะประสบผลสำเร็จ และสมปรารถนาในชีวิตมากกว่าเด็กหน้าตาไม่ค่อยดีด้วย อย่างไรก็ตามก็ตีสำหรับในประเทศไทยเรายังไม่มีงานวิจัยในลักษณะดังกล่าว ประกอบกับผู้วิจัยเห็นว่าจะเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับครู-อาจารย์ที่จะต้องเข้าใจและรู้สภาพความเป็นจริงของเด็กแต่ละคน ไม่ว่าจะเป็นเด็กที่มีปมด้อย ผลสัมฤทธิ์ต่ำ หรือเด็กเรียนเยี่ยม ก็สำคัญ เช่นฯ ซึ่งก็ได้มีผู้ศึกษามาบ้างแล้ว แต่เด็กที่มีลักษณะเด่นดังที่กล่าวนี้ยังไม่มีผู้ให้ความสนใจในการศึกษาอย่างแท้จริงว่า เด็กเหล่านี้มีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองไปในทิศทางใด และมีความสามารถในการปรับตัวทางสังคมดีจริงหรือไม่เพียงใด ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาปัญหาดังกล่าวนี้

1.2 วัตถุประสงค์

- 1.2.1 เพื่อศึกษาความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองของวัยรุ่นหญิง ที่กลุ่มเพื่อนยอมรับว่าสวย
- 1.2.2 เพื่อศึกษาการปรับตัวทางสังคมของวัยรุ่นหญิงที่กลุ่มเพื่อนยอมรับว่าสวย
- 1.2.3 เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง และการปรับตัวทางสังคมของวัยรุ่นหญิงที่กลุ่มเพื่อนยอมรับว่าสวย

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.3.1 เป็นข้อมูลสำหรับนักการศึกษา นักจิตวิทยาและผู้เกี่ยวข้องในการวางแผนจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
- 1.3.2 เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิจัยเกี่ยวกับวัยรุ่นหญิง
- 1.3.3 ได้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองกับการปรับตัวทางสังคมของวัยรุ่นหญิงที่กลุ่มเพื่อนยอมรับว่าสวย เพื่อนำผลที่ได้ไปวางแผนส่งเสริมด้านความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองและการปรับตัวทางสังคมของเด็กวัยรุ่นหญิงที่กลุ่มเพื่อนยอมรับว่าสวยต่อไป

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

- 1.4.1 ประชากร คือ วัยรุ่นหญิงที่กลุ่มเพื่อนยอมรับว่าสวย ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2531 ในโรงเรียนที่มีจำนวนห้องเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คือ ม.4 ม.5 และ ม.6 รวมกันไม่ต่ำกว่า 20 ห้องเรียน และเป็นโรงเรียนที่อยู่ในเขตจังหวัดขอนแก่น ซึ่งสังกัดกรมสามัญ กระทรวงศึกษาธิการ เท่านั้น
- 1.4.2 ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองที่ศึกษาประกอบด้วยองค์ประกอบ 7 ด้าน คือ
 - 1.4.2.1 ด้านพฤติกรรม
 - 1.4.2.2 ด้านสติปัญญาและสถานภาพในโรงเรียน
 - 1.4.2.3 ด้านรูปร่างและบุคลิกภายนอก

- 1.4.2.4 ด้านความวิตกกังวลใจ
- 1.4.2.5 ด้านความเป็นคนน่านิยม
- 1.4.2.6 ด้านความสุขความพอใจ
- 1.4.2.7 ด้านที่เป็นส่วนรวมของความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง
- 1.4.3 การปรับตัวทางสังคม ที่ศึกษาประกอบด้วยลักษณะที่มีผลต่อการปรับตัวทางสังคม 4 ลักษณะ คือ
 - 1.4.3.1 ลักษณะทางร่างกายที่มีผลต่อการปรับตัวทางสังคม
 - 1.4.3.2 ลักษณะทางอารมณ์ที่มีผลต่อการปรับตัวทางสังคม
 - 1.4.3.3 ลักษณะทางสังคมที่มีผลต่อการปรับตัวทางสังคม
 - 1.4.3.4 สติปัญญาและความสามารถในการเรียน ที่มีผลต่อการปรับตัวทางสังคม

1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น

นักเรียนทุกคนตอบแบบสอบถามด้วยความจริงใจ

1.6 คำนิยามศัพท์

ผู้วิจัยใช้ศัพท์บางคำในความหมายและขอบเขตจำกัด ดังนี้

- 1.6.1 ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองในด้านต่าง ๆ 7 ด้าน ดังนี้
 - 1.6.1.1 องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavior) หมายถึง การรับรู้ตนเองเกี่ยวกับการแสดงออกต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการนั่ง ยืน เดิน วิ่ง หรือการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ
 - 1.6.1.2 องค์ประกอบด้านสติปัญญาและสถานภาพในโรงเรียน (Intellectual and school status) หมายถึง ความสามารถในการรับรู้ จดจำ หรือระลึกถึงสิ่งที่ผ่านมาได้ รวมถึงสถานภาพในโรงเรียนที่ตนรับรู้ได้

- 1.6.1.3 องค์ประกอบด้านรูปร่าง และบุคลิกภายนอก (Physical Appearance and Attributes) หมายถึงการรับรู้ตนเองในลักษณะที่สามารถมองเห็นได้ เช่น รูปร่างหน้าตา และการแสดงออกที่เป็นลักษณะหรือรูปแบบเฉพาะของตน
- 1.6.1.4 องค์ประกอบด้านความวิตกกังวลใจ (Anxiety) หมายถึง การรับรู้ถึงภาวะความรู้สึกที่รบกวนความมั่นคงของตน ทำให้เกิดความกังวลทุกข์ร้อน ไม่สบายใจ
- 1.6.1.5 องค์ประกอบด้านความเป็นคนน่านิยม (Popularity) หมายถึง การรับรู้ตนเองในความเป็นที่นิยมของเพื่อนฝูงหรือผู้ที่รู้จักกัน เป็นที่ชื่นชอบของบุคคลทั่วไป
- 1.6.1.6 องค์ประกอบด้านความรู้สึกความพอใจ (Happiness and Satisfaction) หมายถึง การรับรู้ตนเองเกี่ยวกับความรู้สึกพึงพอใจในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความคิดหรือการกระทำ เช่น มีความภาคภูมิใจในตนเอง มีความรู้สึกที่ดีต่อผู้อื่น
- 1.6.1.7 องค์ประกอบด้าน ที่เป็นความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองโดยส่วนรวม หมายถึงการรับรู้ตนเองทั้ง 6 องค์ประกอบดังที่กล่าวมา
- 1.6.2 การปรับตัวทางสังคม แบ่งนิยามออกเป็น 2 ตอนคือ
 - 1.6.2.1 การปรับตัวทางสังคม หมายถึงการที่บุคคลสามารถประพฤติปฏิบัติตนได้ตามแนวทางของสังคมส่วนใหญ่ด้วยความรู้สึกพอใจสบายใจ ในลักษณะต่างๆ 4 ด้าน ดังนี้ 1. ลักษณะทางกาย 2. ลักษณะทางอารมณ์ 3. ลักษณะทางสังคม 4. ลักษณะทางสติปัญญาและความสามารถทางการเรียน ที่มีต่อการปรับตัวทางสังคม
 - 1.6.2.2 บุคคลที่ปรับตัวได้ หมายถึงบุคคลที่ทำคะแนนได้ 750 คะแนนขึ้นไป จากคะแนนเต็ม 1,500 คะแนน ของแบบทดสอบการประมาณค่าการปรับตัวทางสังคม
- 1.6.3 วัยรุ่นหญิงที่กลุ่มเพื่อนยอมรับว่าสวย หมายถึงนักเรียนหญิงอายุระหว่าง 15-19 ปี กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2531 สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ กรมสามัญศึกษา ในเขตจังหวัดขอนแก่น จากการพิจารณาโดยกลุ่มเพื่อนในโรงเรียนเดียวกันแล้วตอบแบบสอบถามใจเอย

คำตอบจากแบบสอบถาม คือรอยคะแนนซึ่งหมายถึงการยอมรับ ผู้ได้รอยคะแนนสูงสุด หมายถึงถูกยอมรับจากกลุ่มเพื่อนว่าสวยที่สุด

1.6.4 สวย หมายถึงรูปสมบัติประการหนึ่งของเพศหญิง ที่มีภาพรวมเกี่ยวกับหน้าตา รูปร่าง ท่าทาง ตลอดจนบุคลิกภาพภายนอกเป็นที่พอตาพอใจแก่ผู้พบเห็น ในการศึกษานี้คือเอากลุ่มเพื่อนในโรงเรียนเป็นเกณฑ์ตัดสินลักษณะดังกล่าว ซึ่งได้จากการทำแบบสอบถามใครเอ่ย

1.6.5 กลุ่มเพื่อน หมายถึงนักเรียนชาย หญิง ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และอยู่ในโรงเรียนเดียวกันกับนักเรียนหญิงที่ถูกยอมรับว่าสวย